



NTNU

Kunnskap for ei betre verd

Sosial ulikhet i helse

Læringsnettverk 27. februar 2026

Arnhild Myhr og Elisabeth Valmyr Bania



Disposisjon

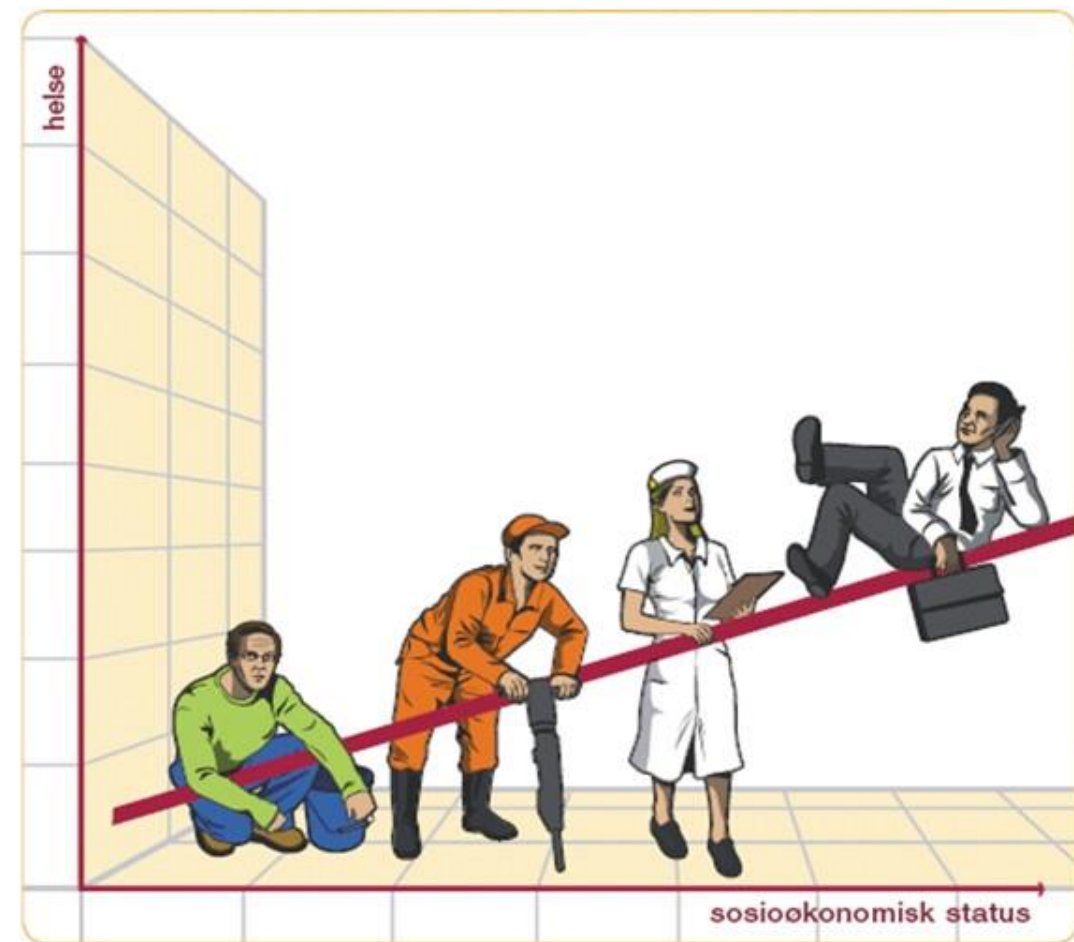
- ✓ Sosial ulikhet og levekår
- ✓ Hvilken betydning har dette på barn og unges helse?
- ✓ Hvorfor er sosiale helseforskjeller et problem?
- ✓ Hvordan adressere sosiale helseforskjeller i det systematiske folkehelsearbeidet?

Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven)

«Formålet med denne loven er å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse, **herunder utjevner sosiale helseforskjeller**. Folkehelsearbeidet skal fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse.»

Sosial ulikhet i helse

- ✓ Sosiale ulikheter i helse beskrives som **systematiske forskjeller** i helsetilstand og som følger sosiale og økonomiske kategorier (Helsedirektoratet).
- ✓ **Sosial ulikhet** viser til at det er ulik fordeling av ressurser mellom grupper i samfunnet:
 - **økonomiske ressurser** som inntekt, eiendeler og bolig (økonomisk kapital)
 - **kulturelle ressurser** som utdanning, kunnskap og kulturell praksis (kulturell kapital)
 - **sosiale ressurser** som venner, familie og arbeidskolleger (sosial kapital)
- ✓ Samlet sett utgjør dette familiens sosioøkonomiske ressurser, og påvirker i høy grad **familiens levekår**.



Den sosiale gradienten: jo høyere sosial posisjon jo bedre helse

Rapid review of inequalities in health and wellbeing in Norway since 2014

Figure 2.1 Life expectancy of men and women aged 35, Norway, 1990-2020

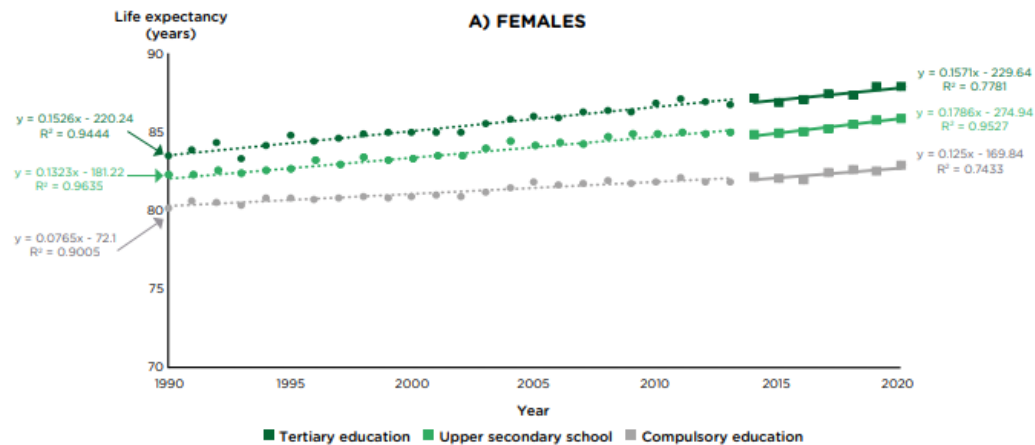
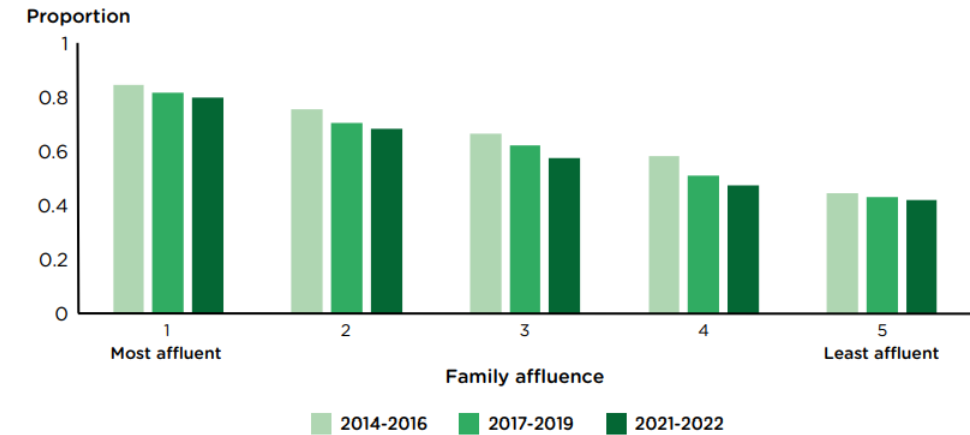


Figure E.6 Boys in lower secondary school who expect to have a good, happy life by family affluence, 2014-16 to 2021-22



Kilde: <https://www.instituteofhealthequity.org/resources-reports/rapid-review-of-inequalities-in-health-and-wellbeing-in-norway-since-2014/read-the-full-report.pdf>

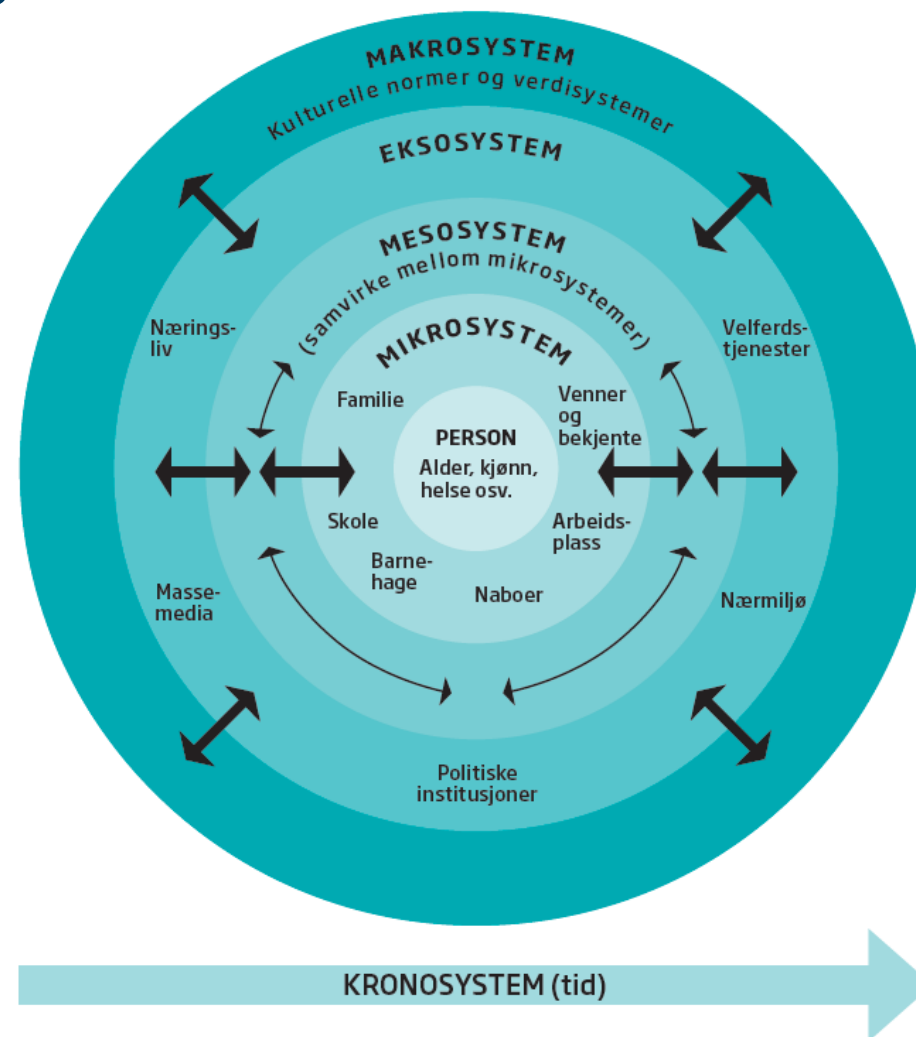
Årsaker til sosiale helseforskjeller

Commission on social determinants of health (2008):

*“The social determinants of health are
the conditions in which people are born, grow, live,
work and age;*

*shaped by the distribution of money, power and
resources at global, national and local levels;*

influenced by policy choices at each of these levels”



Bronfenbrenners utviklings-økologiske modell (1979)

Er det viktig – og i så fall hvorfor – å gjøre noe med sosial ulikhet i helse?



FNs bærekraftsmål: utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet, stoppe klimaendringene

Nr. 3: Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder

Nr. 10: Redusere ulikhet i og mellom land (uløselig knyttet til nr.4, dominoeffekt nr. 1,2)

Nr. 11: Gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige

Hvorfor er sosial ulikhet i helse et problem?

- ✓ **Rettferdighetsproblem:** Fordi mennesker i lavere sosiale lag frarøves livssjanser og frihet
- ✓ **Levekårsproblem:** Dårlig helse forhindrer et aktivt, skapende, produktivt og sosialt deltakende liv
- ✓ **Folkehelseproblem:** Befolkningens totale helsepotensial utnyttes ikke fullt ut, og en heving av alle til nivået til de best stilte vil øke levealderen betydelig
 - I Norge: «Hele 170 000 leveår kunne vært vunnet bare på ett år dersom vi ikke hadde hatt sosial ulikhet i helse. De viser et potensiale for at 40 prosent av tapte leveår i befolkningen kan spares om vi utjevner sosiale helseforskjeller» (Dahl og Elstad, 2022)
- ✓ **Samfunnsøkonomisk problem,** et problem for sysselsetting, verdiskapning og offentlige utgifter, og dermed for den norske velferdsstatens økonomiske bærekraft
- ✓ **Velferds- og livskvalitetsproblem,** siden personer med helseproblemer og lav sosioøkonomisk status har langt dårligere forutsetninger for trivsel, generell tilfredshet og livskvalitet. Skaper et bedre og tryggere samfunn for alle, med bl.a mindre kriminalitet og utenforskap

Hvordan kan vi utjevne sosial forskjeller i helse?

- ✓ Helseforskjellene kan utjevnes ved å endre de sosiale helsedeterminantene (WHO, 2008)
- ✓ **Overordnede handlingsprinsipper:**
 1. Å bedre levekårene i hverdagen – betingelsene for menneskers fødsel, oppvekst, liv, arbeid og aldring
 2. Å motvirke den urettferdige fordelingen av makt, penger og ressurser – strukturelle faktorer bestemmende for levekårene i hverdagslivet – globalt, nasjonalt og lokalt
 3. Å måle problemets omfang, forstå det og utrede virkningen av tiltak – utvide kunnskapsgrunnlaget, gi yrkesgrupper opplæring og bevisstgjøre allmennheten om sosiale helsedeterminanter

Eks. fra Rennebu kommune, tiltak gjennom program for folkehelsearbeid

Kort oppsummert:

- ✓ Sosial ulikhet i helse og utjevning av dette er en av de viktigste målsettingene i folkehelseloven
- ✓ Kunnskap og forståelse av mekanismene på strukturelt nivå må beskrives
- ✓ Tiltak må utvikles med utgangspunkt i denne kunnskapen og forståelsen



Teknologi for et bedre samfunn